

**TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA ESHITISHDA NUQSONI BO'LGAN
O'QUVCHILARNING BADIY-IJODIY QOBILIYATINI
RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI**

K. G. Sadirova

PhD, v.b. dotsenti Nizomiy nomidagi TDPU
Surdopedagogika va MPKA kafedrası

A. D. Xushvaqtoov

magistranti Surdopedagogika yo'nalishi 1-bosqich

Annotatsiya

Ushbu maqola o'quvchilarga rasm chizish texnikasini o'rgatishning ahamiyati, usullari va nazariy asoslarini qamrab oladi. O'rganish jarayoni o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, tasviriy savodxonlik va ijodiy faoliyatining muhim elementlarini shakllantirishga qaratilgan. Maqolada italiyalik san'atshunoslar va pedagoglarning fikrlari, shuningdek, bolalarning rasm chizishda qobiliyatlarini rivojlantirishda katta yoshdagilar rahbarligining zarurligi ko'rsatiladi. Tasviriy faoliyatning nazariy va amaliy jihatlari, o'quv materiallarining ko'rinishlari va bolalarni nazorat qilishning ahamiyati alohida ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Rasm chizish texnikasi, bolalar ijodiyoti, tasviriy san'at, san'atshunoslar, tasviriy faoliyat, tasavvur, ijodiy qobiliyatlar, badiiy tarbiya, rasm chizishning psixologik jihatlari, harakatlar va malakalar

Bolalarni rasm ishlash texnikasiga o'rgatish hech qachon birdaniga amalga oshmagan. Bolalar bop rasmlarning dastlabki tadqiqotchilari - Korrodo Richchi, Liberti Tedd, V.M.Bexterev kabilar bolalar ijodiyoti rivojlanishining o'ziga xos jihatlari ta'kidlagan holda, ularni rasm ishlashga o'rgatishning zarurligini uqtirib o'tgan. Bolalarga rasm ishlash texnikasini maxsus mashqlar tizimi orqali o'rgatish g'oyasi birinchilardan bo'lib italiyalik san'atshunos Korrodo Richchi tomonidan qo'llab-quvvatlangan bo'lib, ularsiz hatto kattalar ham bolalarning bilim saviyalari darajasida qolishi mumkinligini ta'kidlagan. Filadelfiyadagi badiiy ishlab chiqarish

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th March, 2025

maktabining direktori, akademik Liberti Tedd qo'lining chaqqonligi, uning harakatchanligini tasvir mazmunini ifodalashning muhim sharti sifatida qaragan. Uning fikrini qo'llab-quvvatlagan holda ta'kidlash joizki, qo'lining chaqqonligi rasm ishlash texnikasini egallash, keng ma'noda bolalarda tasviriy savodxonlik elementlarini shakllantirish, ko'pgina faoliyat turlaridan asqotadigan rassomlik mahoratini rivojlantirish uchun zarur. Shularni e'tiborga olgan holda Liberti Tedd rasm chizishda qo'l harakatlari uchun maxsus mashqlar tizimini ishlab chiqdi. Kezi kelganda ta'kidlab o'tish lozimki, bolalarning tasviriy faoliyati borasida, ularning tasviriy san'atning nazariy va amaliy asoslarini egallashlari yuzasidan mutaxassislarning turlicha qarashlari mavjud. Ayrim olimlarning fikricha, bolalarning tasviriy faoliyatlariga kattalarning aralashuvi mumkin emas. Bunda o'quvchilarning o'ziga xos qobiliyatlari o'z ta'sir kuchini yo'qotishi mumkin, deb hisoblaganlar. Bu ta'limot "erkin badiiy tarbiya" deb atalib, XX asrning boshlarida umumiy o'rta ta'lim tizimidagi "Rasm" (hozirgi "Tasviriy san'at") darslariga tatbiq etishga urinishlar ham bo'lgan. Bir guruh pedagoglar, xususan, K.M.Lepilov, Y.V.Rezigroyev, V.I.Beyerlar bolalarga ta'lim berishda rasm chizish texnikasini o'rgatishni ma'qullaganlar. Bolalarga ta'lim berishda rasm chizish texnikasini o'rgatishga qarshi bo'lgan olimlarga javob tariqasida K.M.Lepilov shunday deb yozadi: "Ba'zi birovlar bolalar - tugal rassomlardir, deb aytishadi.

Tasviriy faoliyat badiiy obrazli hamda grafik usulda amalga oshiriladi. U harakatlar yordamida mos asboblari (qalam, mo'yqalam) bilan amalga oshiriladi va bir qator maxsus ko'nikma va malakalarni qamrab oladi. Ular boshqa mavjud malakalar kabi muayyan xususiyatlarni o'rganib, bilib olib, harakatlar tartibini amalga oshirishni ko'zda tutadi. Bolalar rasm ishlashga oid harakatlarda umuman harakatlarni tafsiflaydigan, ularning xususiyati esa tasviriy faoliyatning texnikaga oid tomonlarining o'ziga xos xususiyatlarini, bu jarayon-da qo'llaniladigan qurol va asboblari materiallardan foydalanishning elementar asoslarini o'zlashtirgan bo'lishi lozim. Hozirgi vaqtda qator mamlakatlarda bolalarning atrof-muhit haqidagi tasavvurlarini ifodalash maqsadida tasviriy ko'nikma va malakalarning ahamiyati ortib borayotganligi bois bolalarning tasviriy bilimlarini, ijodini rivojlantirish, ularning tasviriy faoliyat borasidagi malakalarini shakllantirishning muhim shartlaridan ekanligi tan olinmoqda. Nemis olimi R.Myuller badiiy tarbiyani

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th March, 2025

yaxlitligicha yaxshilash ishlarini va jumladan tasviriy faoliyatni rivojlantirish imkoniyatlari haqidagi masalani tahlil qilib, buning uchun bolalar bilim, malaka, iqtidorlikni doimo uyg'unlikda egallashi kerak, degan xulosaga keladi. Bu uyg'unlikka muallif bolalarning ko'rganlarini tasvirlashni bilishi qobiliyat sifatida e'tirof etadi. Tasvirni hosil qilish uchun bolalarda narsalar va atrof-muhitdagi hodisalar haqidagi tasviriy xususiyatlarini, kuzatuvchanliklarini rivojlantirish, predmet va hodisalardagi muhim ahamiyatga ega bo'lganlarini ajratish, u yoki bu predmetning o'ziga xos xususiyatlarini eslab qolishning uddasidan chiqish zarur.

Bolalarning tasviriy faoliyatini katta yoshdagilarning nazorat qilishi, rahbarligi zarurligini AQShning bir qator olimlari (B.Djefferson, E.Kramer, E.Eysnerva boshqalar) e'tirof etdilar. Haqiqatan ham, E.Kramer katta yoshdagilarning rahbarligi, ularning madadi, qo'llab-quvvatlashi bolalarning umumiy rivojlanishi va ijodning gurkirashi uchun juda muhimligi haqida yozadi. Albatta, bolalarga ko'mak, dalda berib, ularga yo'nalish ko'rsatib, faoliyatini boshqarib turish lozim.

Rasm chizishda bolalarni rangli qalam, flomaster, mo'yqalamni farqlay bilishga, turli rasm va tasvirlar chizishga o'rgatish, bunda bolalar diqqatini tasviriy materiallarning qog'ozda muayyan iz qoldirishi, qog'ozda nima chizilgani, turli chiziqlar va ularning o'zaro birlashib ketishi natijasida nima tasvirlaganiga qaratish kerak bo'ladi. Bolalarni qalam yordamida egri chiziqlar, doiralar, gorizontal, vertikal, uzun-qisqa chiziqlarni chizish, mazkur chiziqlar yordamida turli timsollar (qorparchalar, bayram kunlari bezak-tasmalari) ni chizishga o'rgatish kerak. Bolalarni chiziq va tasvirlar orqali atrof-borliqdagi mavjud hodisalarni anglash va farqlashga tarbiyachi bilan birga yoki individual yakka o'zi rasmlar "daraxt barglari to'kilmoqda", "daraxt barglaridan qurish-yasash" ishlarini amalga oshirish "daraxt butoqlarida qor", "qorli kunlarda biror tasvirni topish" kabilarni o'rgatish bolalarda kuzatuvchanlik va sinchkovlikni oshirishga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sadirova K. Improving the methods of teaching visual activity to students with hearing impairments based on an innovative approach //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 12. – №. 9. – C. 27-30.

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th March, 2025

2. Sadirova, Kamola. "Improving the methods of teaching visual activity to students with hearing impairments based on an innovative approach." *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal* 12.9 (2022): 27-30.
3. Sadirova, K. (2022). Improving the methods of teaching visual activity to students with hearing impairments based on an innovative approach. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 12(9), 27-30.
4. Z.N.Mamarajabova, K.G'.Sadirova Tasviriy san'atni o'qitish texnologiyasi (eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar misolida) o'quv qo'llanma Toshkent-2024
5. Harry G.Lang, John Albertini - Yeducating deaf students - Oxford University Press, 2006.